

Pogled na jugoistok prije obnove

Veliki klaustar Samostana Male braće spada u najvrijednije dijelove tog velikog zdanja, ali i u najvrijednija umjetnička ostvarenja u povijesnoj jezgri grada Dubrovnika. Riječ je o objektu od prvorazredne važnosti za hrvatsku kulturu, koji je nastao u prvoj polovici 14. stoljeća. Klaustar i samostan zaštićeni su od Ministarstva kulture Republike Hrvatske kao nepokretno kulturno dobro, u sklopu povijesne cjeline grada Dubrovnika.

Prigodom završne faze njegove aktualne obnove donosimo kratki opis radova koji su obavljani, a riječ je o najosjetljivijem dijelu obnoviteljskih zahvata na samostanskom zdanju, koji su izvedeni nakon domovinskog rata.

Priprema radova

Klaustar je pretrpio velika oštećenja za vrijeme neprijateljskih granatiranja u domovinskom ratu. Istu sudbinu, kao iitava povijesna jezgra Dubrovnika, doživio je 6. prosinca 1991., kada je dobio više razornih granata. Osim tih svježih kulturocidnih rana, bilo je na njemu i dosta oštećenja koje je nanio zub vremena.

Za vrijeme nedavnih opsežnih obnoviteljskih zahvata na drugim dijelovima samostana, a bilo ih je zaista mnogo, nismo se usudili ni misliti na obnovu klaustra. Razlozi su bili u prvom redu financijske naravi, a plašila nas je i složenost samih restauratorskih zahvata. Tako je obnova klaustra došla na red tek kad je već i dio samostana bio obnovljen. Banalna činjenica ubrzala je ipak početak obnove. Jedne noći otpao je, naime, komad kamena na jugoistočnom luku svoda klaustra. Preplašila nas je realna mogućnost da je taj kamen mogao pasti, po danu, u trenutku kad su tuda često prolazile skupine ljudi. Pokupili smo razasute djelove i odlučili požuriti s obnovom klaustra, što smo službeno potvrdili zaključkom na prvom konnom kapitulu poslije tog događaja. Slijedilo je traženje ponude

za izradu projekta. Ponudu je dala tvrtka »Lokošek projekt d.o.o.« iz Zagreba. Nakon što je ova prihvaćena, projekt rekonstrukcije nosive konstrukcije i obnove vanjskog zidnog plašta i kolonada klaustra izradio prof. Egon Lokošek sa suradnicima: ing. Marijom Veljato Fabris i ing. Josipom Veljatićem. Projekt smo dobili u svibnju 2006. U srpnju 2006. zatražili smo projektnu suglasnost Konzervatorskog odjela u Dubrovniku, a nakon što smo je dobili, u veljači 2007. zatražili smo i potvrdu glavnog projekta kod Ureda državne uprave u Dubrovačko-neretvanskoj županiji, te istu dobili u travnju 2007.

Početak radova i dugotrajna postupna obnova

Jugozapadni dio prije obnove

Radovi na rekonstrukciji nosive konstrukcije klaustra započeli su 12. studenog 2007. Iz lukova u klaustru skinute su stare gornje zatege od kovanog željeza koje su na mjestima doticaja s kamenom zahrabale i u velikoj mjeri razorile kamene blokove kroz koje su prolazile. Oštećeni kameni blokovi zamijenjeni su na svih osam lukova na kojima su te zatege bile. Napravljen je tada i »tašel« na kamenu u luku s kojeg je iznenada bio otpao komad. Posao na izmjeni oštećenih dijelova kamena u lukovima završen je u ožujku 2008.

U to vrijeme odvijali su se veći radovi na gornjoj šetnici klaustra, a bili su posebno temeljiti. Obuhvatili su oni u prvom redu dizanje kamenih ploha s terase, koje su mjestimično bile oštećene od udara granata, iščepćenje podloge ispod ploha i uklanjanje stare hidroizolacije. Iskorišten je i pogodan trenutak da se provuče nova električna instalacija po čitavom klaustru, da bi se svjetlo u klaustru moglo paliti i gasiti s više mjesta, što do tada nije bilo moguće. Promijenjeni su, odnosno nadopunjeni ferale koji su napravljeni po uzoru na dotadašnje, tako da ih je, umjesto 8 starih, računom napravljeno i postavljeno 16 novih, gotovo identičnih, ali praktičnijih s obzirom na izmjenu žarulja. Poslije toga slijedilo je uvršćivanje površine gornje šetnice klaustra željeznom konstrukcijom, što je prekriveno taknim slojem betona. Zatim je postavljena nova hidroizolacija, što je izvedeno u ožujku 2008. Onda je na red došlo postavljanje novih ploha bračnog kamena debljine 4

cm., vrste »avorio« (prijašnje su bile debljine 1,5 cm.). Nakon što su ploče postavljene, vraćen je na terasu na prijašnje mjesto kameni stol, oko kojeg se redovnici okupljaju u časovima rekreacije.

Radovi popločavanja i fugiranja gornje šetnice završeni su u svibnju 2008. U prosincu 2008. otvorena je sva žbuka sa svodova klaustra, te je na početku 2009. stavljena nova, paropropusna, bijela, koja ne treba bojadisanje. Poslije toga slijedilo je žbukanje fuga na unutarnjim zidovima klaustra. S tih zidova žbuka je, naime, bila otvorena još 1982. Posljednji put, prije toga, bilo je to učinjeno 1903. godine, za vrijeme gvardijanata fra Urbana Talijske, ali je zid tada ponovno bio ožbukano. (Tada je bio napravljen i novi pločnik u dvorištu prema fontani). Godine 2009. zatvorene su i kamene sljubnice na donjoj šetnici na sjevernoj i zapadnoj strani klaustra. Obnova kamena vanjskog zidnog plašta klaustra započela je u kasnu jesen 2010. na zapadnoj strani klaustra. U proljeće 2011. taj dio je uglavnom završen. Ostao je na tom dijelu nedovršen samo dio oko nedostajajuće »rigalice« na spoju s južnim dijelom zidnog plašta. Velika rozeta koja je nedostajala na južnoj strani klaustra napravljena je u proljeće 2011., i to tako da je njen dio prema dvorištu klaustra napravljen posve nov. Taj dio je nedostajao, pa je izrađen prema uzorku kojeg su izabrali konzervatori, a koji je nađen u samostanskom lapidariju. Projektom je bilo predviđeno da se unutarnji dio rozete, koji je na oko izgledao relativno dobro, demontira, očišćuje, »tašeliira« i ponovno montira, ali dogodilo se da se on kod demontaže počeo raspadati, tako da je taj postupak

obustavljen, te je i s te strane morao biti napravljen novi komad rozete, onoliko koliko je do toga trenutka bilo skinuto, a bilo je to više od jedne trećine. Preostali dio ostao je onakav kakav je bio u zatečenom stanju. Rozetu je izradio klesar Miho Šuljak iz Dubrovnika. U ljeto 2011., pripremajući i radove za sljedeću »građevinsku sezonu«, dogovorili smo s istim klesarom izradu »rigalice« koja je nedostajala na jugozapadnom dijelu.

Nova „rigalica“

Iskoristili smo trenutak tog »umjetničkog raspoloženja« i angažirali gosp. Šuljka da izradi i replike tri najugroženija kapitela iz klaustara. Riječ je o kapitelima W05; E08; i S04. U proljeće 2012. obnovljen je oštećeni kamen vanjskog zidnog plašta na južnoj strani

klaustra, koji je imao brojna oštećenja, između ostalog i ona velika od granate na jugozapadnoj strani. Tada je montirana i spomenuta »rigalica«. Te godine klesar Šuljak obnovio je i malu rozetu na sjevernoj strani klaustra prema zapadu. Na početku 2013. kamenari su započeli s mijenjanjem oštećenog kamena vanjskog zidnog plašta na istočnoj strani, na kojoj su oštećenja bila najmanja. Taj posao završen je u veljači, pa je skela nakon toga prebačena na sjevernu stranu, gdje je započela obnova vanjskog zidnog plašta. Ta strana imala je gotovo isto tako velika oštećenja kao i južna, ali ova su uglavnom bila posljedica zuba vremena. Obnova toga dijela trajala je gotovo do blagdana Uskrsa, to jest do 26. ožujka 2013. Završetkom radova na toj strani završena je obnova vanjskog zidnog plašta na sve četiri strane klaustra, te je klaustar time postao puno ljepši, ali i statički stabilniji.

Za vrijeme obnove južne velike rozete

Druge važnije informacije u vezi s obnovom klaustra

Za sve obnoviteljske radove u klaustru korišten je korulanski kamen, iste vrste od kojeg je klaustar u 14. stoljeću i napravljen. Radove je izvodila tvrtka »Građevinar Quelin d. d.« iz Dubrovnika, koja je imala licencu za izvođenje takvih poslova, a kamenarske radove na obnovi lukova i vanjskog zidnog plašta vodio je njihov klesar Kristijan Kutija.

Aktualna obnova kamenih dijelova klaustra nije naravno bila jedina obnova u životu ovog zdanja. Kamen je i prije propadao i pojedini dijelovi klaustra su sigurno obnavljani, uključujući i vanjski zidni plašt i stupove. Dokazi za to su i neki novi stupovi koji su, vidljivo je, tokom vremena ugrađivani, kao i na južnoj strani klaustra u zidu na nekim starijim dijelovima kamena koji su korišteni kao »ispuna«. Jedan sačuvani dio, baza stupova, koji je tu na dan 2. ožujka 2012. sačuvan je i stavljen u muzej. Uostalom, do nedavno cijeli vanjski zidni plašt klaustra bio je ožbukano, kao i vanjski dio velike rozete na južnoj strani klaustra, o čemu zbog toga što je veći dio kamena bio propao. Danas vidljivi znaci toga zahvata jesu »nakucani« dijelovi kamena. Osim toga, na klaustru je u ovom trenutku mnoštvo manjih i većih oštećenja po pilastrima i kapitelima koji su u prošlosti dobro rekonstruirani cementom i nekim drugim materijalima, tako da se na prvi pogled gotovo ne primjećuju.

Uz kamenarske, i druge radove, u klastru su u aktualnoj obnovi obavljani i drugi radovi. Još 2004. djelomično je dignut pločnik na zapadnoj strani donje šetnice, te su zamijenjene odvodne cijevi koje iz kuhinje vode do podzemnog odvodnog kanala pokraj »raštelade«, te su tada na toj trasi ugrađena i dva sifona, koji skupljaju kišnicu koja ponekad dospije na šetnicu. Tada su montirani i portafoni na vanjski ulaz samostana, na ulaz pokraj »raštelade«, i na ulaz u zapadni dio samostana, koji je tada, zbog nove organizacije prostorija u samostanu, postao »glavni unutarnji ulaz«, umjesto onog na sjevernoj strani klastra koji je do tada bio »glavni«. Još 2005. napravljen je nov i u siječnju 2006. montiran porušeni dio ograde oko gornje šetnice na sjeverozapadnom dijelu, dva segmenta između dva pilastra, koji je u domovinskom ratu pod udarom granate bio potpuno srušen.

U ožujku 2009. zamijenjena su novim drvena vrata koja iz klastra vode u crkvu, vrata za ulaz na propovjedaonicu, i vrata koja iz klastra vode u sakristiju. Posebna pozornost posvećena je pri tom zvučnoj izolaciji na vratima iz klastra prema crkvi i onima prema propovjedaonici, kako buka koju stvaraju posjetitelji klastra ne bi ometala liturgijske obrede u crkvi.

Uporedo s ovim radovima, započela je priprava za radove na obnovi oslika, koji prikazuju život sv. Franje Asiškoga, a nalaze se u 18 luneta pod svodovima klastra. Taj posao praktički je započeo nakon što je Hrvatski restauratorski zavod iz Zagreba 28. kolovoza 2008. dao svoju ponudu, a samostan je prihvatio. Radovi na obnovi

oslika trajali su sve do 25. rujna 2013., kada je uklonjena skela ispod posljednjeg 18. oslika. Ipak, manji radovi na nekim oslicima još su neko vrijeme nastavljeni, kako bi se napravila neka nužna izjednačenja i popravci. Također je nastavljen rad na vraćanju natpisa distiha na hrvatskom i latinskom jeziku pjesnika Bernardina Riccardi (1680.-1716.) a koji su pratili priču u slikama u klausturu i koji su barem do 1901. bili na tom mjestu.

Opsežna obnova klaustura nije do ovog trenutka obuhvatila kamene stupove, neka relativno manja oštećenja na rozetama od gelera i od zuba vremena, kao i brojna manja oštećenja od gelera na ogradi klaustura oko gornje šetnice.

Treba napomenuti da je posao na obnovi rozeta u klausturu obavljan još prije domovinskog rata. Neke od rozeta koje su tada bile obnovljene doživjele su u ratu oštećenja od gelera, i ta oštećenja su danas još vidljiva. A obnova velike rozete na sjevernoj strani klaustura, i nekoliko kvadrata vanjskog zidnog plašta oko nje, napravljena je uz pomoć donacije, odmah poslije domovinskog rata. Ostali obnoviteljski radovi na klausturu, uključujući i one na obnovi oslika, financirani su isključivo od samostanskih sredstava, koja su sakupljena od ulaznica u klaustar i staru ljekarnu. Ukupno za obnovu kamenarskih radova i obnovu oslika u klausturu do svibnja 2013., uključujući i porez na dodanu vrijednost, utrošeno je oko 4.500.000,00 kuna (što odgovara iznosu od oko 600.000,00 €ura).